

Юлія Ковцун,
здобувачка II (магістерського) рівня вищої освіти, групи мСОАМ-23,
факультет іноземних мов Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник – Надія Гупка-Макогін,
к.пед.н., доц. кафедри англійської філології та
методики навчання англійської мови Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПИСЬМІ УЧНІВ 5 КЛАСУ

Проблема формування іншомовної писемної компетентності здобувачів освіти 5 класу закладів загальної середньої освіти набуває особливої актуальності у зв'язку з необхідністю пошуку нових обґрунтованих підходів, які враховують психолого-вікові особливості п'ятикласників, їх комунікативні потреби, когнітивні можливості та рівень сформованості базових мовних умінь, що забезпечують ефективне опанування іншомовною писемною компетентністю. Актуальність проблеми посилюється також викликами, спричиненими цифровізацією освітнього процесу та поширенням дистанційних і змішаних форм навчання, що висувають нові вимоги до організації роботи над формуванням іншомовної писемної компетентності.

Проблема формування навиків письма учнів п'ятого класу завжди була предметом особливої уваги як українських, так і зарубіжних дослідників. У науковому дискурсі окреслена тематика репрезентована працями низки провідних вчених, які аналізували механізми становлення письмових умінь, специфіку оволодіння графічними та орфографічними навичками, а також особливості засвоєння письма у рідній та англійській мовах. Серед них – С. Абрамович, В. Бебіх, І. Беженар, О. Бецько, О. Бігич, Н. Білан, М. Бойко, Г. Борецька, О. Вишневський, Р. Гладушина, О. Горпенко, М. Горобченко, І. Горошкін, М. Гриньков, Г. Гринюк, Г. Демидко, В. Забута, О. Коваленко, С. Кожушко, Т. Корж, О. Литвиненко, С. Литвин, Л. Мазунова, С. Ніколаєва, О. Пасічник, Т. Полонська, В. Редько, С. Сторожук Є. Суворова, О. Тарнопольський, О. Устименко, О. Щербак, М. Яковчук, Т. Яхонтова тощо; а також зарубіжні науковці – V. Bhatia, T. Brookes, R. Grundy, D. Byrne, N. Cory, R. Emmerson, V. Evans, F. Grellet та інші. Їхні праці створюють теоретико-методичне підґрунтя для подальшого вивчення зазначеної проблематики.

Погоджуємося з думкою авторів методичного посібника «Методика компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій», що «формування іншомовної комунікативної компетентності доцільно розглядати у зв'язку з розвитком особистості учня, його спроможності й готовності брати участь у діалозі культур на основі принципів співпраці, взаємної поваги, терпимості до культурних відмінностей і подолання культурних бар'єрів. Сукупність здібностей людини до здійснення іншомовного спілкування на міжкультурному рівні як адекватної взаємодії з представниками інших культур становить вторинну мовну особистість» [1, с. 116].

Тож наголосимо, що компетентісно орієнтоване навчання іноземних мов в закладах загальної середньої освіти передбачає не лише опанування здобувачами освіти системи лінгвістичних знань та формування відповідних мовних навичок, а й свідоме застосування цього досвіду в ситуаціях реальної іншомовної комунікативної діяльності. Набуття школярами такого досвіду зреалізовується в межах визначених програмою тем, адже «структура навчальної програми, її змістове наповнення передбачають урахування вікових особливостей учнів, психології сприйняття дитиною мовного матеріалу, а також специфіку сучасного інформаційно-комунікативного простору та загальноосвітніх процесів глобалізації» [3, с. 2].

Аналіз змістового наповнення чинних навчальних програм [3] свідчить, що ключові компетентності загалом і писемна зокрема у процесі опанування іноземної мови формуються нерівномірно, хоча й загалом вибудовуються на засадах наступності та перспективності. У процесі навчання простежується поступове нарощування знань, засвоєних у початковій школі, розширення комунікативного досвіду здобувачів освіти, розвиток пізнавальних процесів та становлення ціннісних орієнтацій.

Варто підкреслити, що саме навчальні програми мають характер рамкових документів: вони визначають стратегічні орієнтири навчання іноземної мови. Отож писемне мовлення виступає одним із ключових інструментів навчальної діяльності, що забезпечує не лише засвоєння мовної системи, а й розвиток когнітивних умінь здобувачів освіти.

Варто наголосити, що значення письма простежується на всіх етапах шкільного навчання, однак його функціональне навантаження істотно змінюється залежно від психолого-вікових особливостей здобувачів освіти та освітніх завдань. Так, на початковому етапі провідним завданням є формування техніки письма, зокрема каліграфічних навичок, що становлять основу подальшого опанування технікою читання, сприяють розвитку графо-моторних умінь і формують орфографічну пильність. У середній школі увага концентрується на оволодінні здобувачами освіти орфографічними та пунктуаційними нормами, що зумовлено розширенням обсягу мовного матеріалу, ускладненням граматичних структур та зростанням вимог до мовленнєвої точності. Наголосимо, що уже на цьому етапі письмо дедалі більше виконує функцію засобу розвитку мовленнєвих умінь: логічної організації висловлення, зв'язності, структурованості та жанрової диференціації текстів. У старшій школі вже сформовані базові навички письма удосконалюються у взаємозв'язку з розвитком усної мови: здобувачі освіти опановують різні типи письмових висловлювань, удосконалюють уміння аргументувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію.

Якщо зосередити увагу на особливостях формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти, то важливим аспектом є те, що підґрунтя для цієї діяльності закладено ще в початкових класах, тож у 5 класі цю роботу продовжують на засадах наступності й перспективності. Наприклад, вивчаючи тему «Я та моя сім'я / All About

Me My Family», на основі набутих знань, умінь і навиків у початкових класах, відповідно до очікуваних результатів навчання (за видами мовленнєвої діяльності), окреслених у програмі, учні повинні вміти «виокремлювати інформацію про країни, національності, родинні зв'язки, отриману з коротких особистих листів та імейлів; знаходити інформацію про особисті дані та родинні зв'язки, зовнішність та характер у простому тексті, викладеному у письмовій формі; визначати факти в короткому описі чи розповіді на теми, що стосуються особистої інформації, зовнішності, характеру та професій членів родини та друзів; знаходити важливу інформацію, яка подається в короткому описі особи» [3, с. 3].

Проаналізувавши «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 5–9 класи» [3], приходимо до висновків, що на середньому ступені вивчення іноземної мови основним є навчання орфографії у зв'язку з накопиченням нового мовного матеріалу. Водночас розвивається писемне мовлення як засіб, що сприяє формуванню вмінь і навичок усного мовлення.

Вважаємо, що ефективне формування іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу закладів загальної середньої освіти потребує систематичного та цілеспрямованого застосування достатньої кількості вправ різних типів та рівнів складності, що забезпечить стійкість графічних та орфографічних навичок здобувачів освіти і сприятиме якісному розвитку їхнього письменого мовлення.

Зауважимо, що у навчанні орфографії, на чому наголошують автори методичного посібника «Методика компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій», зазвичай використовуються «дві групи вправ: 1) на списування й дописування: списати і підкреслити, виписати, переписати, дописати тощо; 2) для запису на слух (різні види диктантів за сприйманням тексту: зорово-слухові, слухово-зорові, зорові, слухові, самодиктанти)» [1, с. 177]. На наше переконання, опираючись на власний практичний досвід роботи з учнями 5 класу, для формування англomовної компетентності у письмі п'ятикласників доцільно застосовувати обидві групи вправ у поєднанні. Наприклад, доцільними будуть такі завдання:

- ✓ випишіть із тексту слова, що позначають назви предметів;
- ✓ згрупуйте слова за частинами мови і запишіть їх;
- ✓ утворіть від прикметників прислівники і запишіть їх;
- ✓ доберіть до іменників прикметники і запишіть їх;
- ✓ випишіть слова, які позначають речі побуту;
- ✓ випишіть слова, що стосуються виучуваної теми (наприклад, «My Home», «What Shall I Wear», «My Day», «Different Places» тощо);
- ✓ перепишіть текст і підкресліть у ньому іменники, дієслова тощо;
- ✓ складіть і запишіть діалог із другом до теми «My Day» тощо;
- ✓ напишіть 10 слів-побажань тощо.

Дієвим методом формування англomовної компетентності у письмі п'ятикласників є також комунікативні завдання. Вони можуть бути різного рівня складності, в залежності від рівня знань, умінь і навиків здобувачів освіти. Прикладом комунікативних завдань можуть послужити створені учителем

нетипові мовленнєві ситуації. Наприклад, педагог-словесник пропонує школярам скласти блок запитань для знайомства із їхнім однолітком з Америки.

За Т. Полонською, фундаментом для розвитку письмового мовлення здобувачів освіти є технології критичного мислення, адже «упровадження технології розвитку критичного мислення забезпечує перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення учнів» [2, с. 79]. У цьому контексті при формуванні іншомовної компетентності в письмі учнів 5 класу доцільно використовувати методи розвитку критичного мислення, наприклад, Ментальну карту, Ажурну пилку, Карусель, Тонкі й товсті запитання, Ромашку Блума, Шість капелюхів, Зигзаг та інші.

Таким чином, на нашу думку, педагогам доцільно здійснювати систематичне залучення додаткових дидактичних матеріалів та диференційованих завдань, а також опиратися на сучасні науково-методичні напрацювання у галузі розвитку писемного мовлення, що сприятиме становленню цілісного, комплексного підходу до подолання існуючих труднощів у навчанні письма юних здобувачів закладів загальної середньої освіти. У цьому контексті одним із перспективних векторів подальших наукових розвідок є поглиблене дослідження специфіки опанування здобувачами освіти писемного мовлення, зокрема щодо етапності формування відповідних умінь, відбору ефективних методичних прийомів та оптимізації освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Методика компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназій : методичний посібник / Редько В. Г., Полонська Т. К., Горошкін І. О., Пасічник О. С., Коваленко О. М., Яковчук М. В. ; за наук ред. Валерія Редька; відп. за вип. Тамара Полонська. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. 312 с. URL: <https://tinyurl.com/ye2x6656>
2. Полонська Т. К. Критичне мислення як технологія компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназії. Український педагогічний журнал. 2022. № 1. С. 70–79. URL: <https://tinyurl.com/yssu43f7>
3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 5–9 класи. Київ: Перун, 2005. 62 с. URL: <https://tinyurl.com/2n6ncnw5>